

PROGRAM JAVNE SLUŽBE NALOG RASTLINSKE GENSKÉ BANKE ZA OBDOBJE 2018–2024

(priloga k Uredbi o javni službi nalog rastlinske genske banke (Uradni list RS št. 60/2017))

1. UVOD

Mednarodni sporazum o rastlinskih genskih virih, ki je bil sprejet pri Organizaciji združenih narodov za kmetijstvo in prehrano (v nadaljnjem besedilu: FAO) leta 1983, je priznaval pravice kmetov pri ohranjanju rastlinskih genskih virov za prehrano in kmetijstvo (v nadaljnjem besedilu: RGV) ter omogočal njihovo prosto uporabo in dostop do njih. Z dopolnitvami je sporazum veljal do sprejetja Konvencije o biološki raznovrstnosti leta 1992 v Rio de Janeiru.

Novembra leta 2001 je bila v okviru FAO sprejeta Mednarodna pogodba o rastlinskih genskih virih za prehrano in kmetijstvo (The International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture, v nadaljnjem besedilu: Mednarodna pogodba), katere cilj sta spodbujanje ohranjanja in trajnostne rabe RGV in pravična delitev koristi, ki izhajajo iz njihove uporabe v kmetijstvu in prehrani. Republika Slovenija je ratificirala Mednarodno pogodbo jeseni 2005 in postala pogodbenica leta 2006. Kot pristojni organ za izvajanje pogodbe je določeno Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljnjem besedilu: ministrstvo).

Slovensko krajinsko in vrstno pestrost pogojujejo različne podnebne, talne, geografske in zgodovinske razmere. Spremembe v okolju, načinu izrabe prostora in v pridelovanju so povzročile zmanjševanje biotske raznovrstnosti, kar je očitno tako v naravnem okolju kot tudi v kmetijstvu, saj se je v preteklosti zmanjšalo pridelovanje lokalnih sort in populacij, zmanjšalo se je tudi število vrst kmetijskih rastlin v pridelavi.

Mednarodni okvir za ohranjanje in trajnostno rabo RGV poleg Mednarodne pogodbe postavlja predvsem Svetovni akcijski načrt za ohranjanje in trajnostno rabo rastlinskih genskih virov za prehrano in kmetijstvo (ang. Global Plan of Action, v nadaljnjem besedilu: Svetovni akcijski načrt), ki ga je leta 1996 sprejela in leta 2011 dopolnila Komisija za genske vire za prehrano in kmetijstvo pri FAO. Svetovni akcijski načrt vsebuje predlagane ukrepe, ki jih morajo upoštevati podpisnice zadevnih mednarodnih pogodb in je razdeljen v 18 prednostnih dejavnosti na področju ohranjanja in trajnostne rabe RGV:

1. Monitoring in popis RGV.
2. Podporni sistemi za upravljanje z RGV na kmetijah.
3. Podpora kmetom pri naravnih nesrečah v povezavi z RGV.
4. Promocija ohranjanja RGV *in situ* in upravljanje z divjimi sorodniki kmetijskih rastlin.
5. Podpora ciljanemu zbiranju še ohranjenih RGV v državi (odprave).
6. Trajnostno in razvojno ohranjanje *ex situ* dednine oz. RGV (rastlinska genska banka v ožjem smislu).
7. Razmnoževanje *ex situ* akcesij RGV.
8. Razširitev postopkov opisovanja in vrednotenja akcesij za potrebe trajnostne rabe RGV (morfološka in molekulska karakterizacija, objavljanje podatkov, distribucija RGV).
9. Podpore žlahtnjenju (postopki predžlahtnjenja, javnega in zasebnega žlahtnjenja ter selekcijski programi).
10. Promocija diverzifikacije rastlinske pridelave in širitev biotske raznovrstnosti kmetijskih rastlin za trajnostno kmetijstvo.
11. Promocijski razvoj in komercializacija opuščenih in manj uporabljenih lokalnih sort kmetijskih rastlin.
12. Podpora pridelavi semenskega materiala kmetijskih rastlin lokalnih sort in distribuciji le-teh.
13. Kreiranje in okrepitev nacionalnih programov ohranjanja in trajnostne rabe RGV.
14. Promocija in krepitev nacionalnih in mednarodnih mrež oz. povezav na področju RGV.
15. Razvoj in okrepitev informacijskih sistemov za ohranjanje in trajnostno rabo RGV.

16. Razvoj in krepitev sistemov za monitoring in varovanje genske raznovrstnosti in minimaliziranje genske erozije RGV.
17. Upravljanje in krepitev človeških virov na področju RGV (ustrezna izobrazba in dopolnilna izobraževanja izvajalcev ohranjanja in trajnostne rabe RGV).
18. Promocija in krepitev ozaveščanja javnosti o pomembnosti ohranjanja in trajnostne rabe RGV.

2. NAMEN JAVNE SLUŽBE

Namen Programa javne službe nalog rastlinske genske banke je izvajanje dolgoročnega ohranjanja RGV in zagotavljanje njihove trajnostne uporabe na strokoven, enovit in učinkovit način.

RGV so pomembni z okoljskega in ekonomskega stališča in predstavljajo dragoceno naravno in kulturno dediščino, vendar je njihov obstoj ogrožen. Priča smo zmanjševanju RGV (genska erozija) tako na svetovni kot nacionalni ravni. RGV so podlaga za rastlinsko pridelavo in imajo poglavitno vlogo pri zagotavljanju prehranske varnosti sedanjim in prihodnjim rodovom. RGV so osnovni vir raznolikosti in raznovrstnosti za izboljševanje gojenih rastlin s pomočjo selekcije, klasičnega ali biotehnološkega žlahtnjenja in so bistvenega pomena za prilagajanje nepredvidljivim spremembam v okolju in za prihodnje potrebe človeštva. Pomembni so tudi za raziskave, za mednarodno povezovanje Republike Slovenije in vključitev slovenskih RGV v svetovno zakladnico genske raznovrstnosti.

V povezavi z Mednarodno pogodbo ima Program javne službe nalog rastlinske genske banke naslednje cilje:

- zagotoviti trajno in varno hranjenje RGV na najprimernejši način;
- dokumentirati in ovrednotiti zbrane RGV;
- omogočiti trajnostno uporabo RGV z ustreznim sistemom nadzorovane izmenjave akcesij (z izvajanjem večstranskega sistema za izmenjavo RGV);
- zagotoviti stalno zbiranje RGV in informacij o izvoru RGV, načinu pridobivanja RGV, načinu pridelave, uporabe, hranjenja in razmnoževanja RGV;
- prispevati k povečanju kmetijske biotske raznovrstnosti, upoštevajoč tudi trenutno stanje RGV v naravnem okolju;
- povečati sodelovanje in odgovornost vseh zainteresiranih strani, vključenih v ohranjanje in trajnostno rabo RGV, upoštevajoč strokovne smernice;
- pospeševati institucionalno gradnjo in ozaveščanje javnosti o pomembnosti RGV.

3. PRAVNA PODLAGA

- Zakon o ratifikaciji Mednarodne pogodbe o rastlinskih genskih virih za prehrano in kmetijstvo (UL RS, št. 18/05).
- Zakon o kmetijstvu (UL RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR, 26/14, 32/15 in 27/17).

4. VSEBINSKI PROGRAM JAVNE SLUŽBE PO POGlavJIH

Za ohranjanje biotske raznovrstnosti v kmetijstvu se izvajajo naloge javne službe:

- zbiranje, evidentiranje in ohranjanje avtohtonega genskega materiala;
- razmnoževanje in zagotavljanje trajnostne rabe RGV;
- opisovanje in vrednotenje akcesij po mednarodnih deskriptorjih;
- administrativno-tehnične naloge v povezavi z evidentiranjem RGV;
- strokovno-tehnična koordinacija, izobraževanje, usposabljanje in ozaveščanje javnosti;
- sodelovanje z mednarodnimi organizacijami in omrežji na področju RGV.

Naloge iz prejšnjega odstavka se izvajajo za naslednje zbirke RGV:

- Zbirke RGV, ki se hranijo v obliki semena *ex situ*: krmne rastline, žita, vrtnine ter zdravilne in aromatične rastline.
- Zbirke RGV, ki se hranijo v obliki kolekcijskega nasada *in vivo – ex situ*: sadne rastline, hmelj, jagodičje, vinska trta ter zdravilne in aromatične rastline.

- Zbirke RGV, ki se hranijo oziroma lahko hranijo v pogojih *in vitro*; krompir, vrtnine, hmelj, vinska trta, zdravilne in aromatične rastline idr.

4.1 Zbiranje, evidentiranje in ohranjanje avtohtonega genskega materiala

4.1.1 Zbiranje in evidentiranje RGV *ex situ*

Pregled stanja:

Spremljanje in popis nekaterih rastlinskih vrst se je začela v 50. in 60. letih prejšnjega stoletja za potrebe žlahtnjenja. Od leta 1996 potekajo v Sloveniji sistematično zbiranje, hranjenje in vzdrževanje RGV v okviru rastlinske genske banke. Za večji del zbirk RGV so opravljeni osnovni opisi akcesij, za manjši del pa tudi osnovno vrednotenje akcesij.

Najpomembnejše zbirke RGV *ex situ* in koleksijski nasadi so na več lokacijah in institucijah: na Kmetijskem inštitutu Slovenija (KIS), Oddelku za agronomijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani (BF), Inštitutu za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije v Žalcu (IHPS) in Fakulteti za kmetijstvo in biosistemske vede Univerze v Mariboru (FKBV). Za zbirke RGV *ex situ* posameznih vrst ali skupin rastlin so odgovorni skrbniki (kuratorji). Konec leta 2016 je bilo v rastlinski genski banki skupno več kot 5440 akcesij, ki predstavljajo 248 vrst kmetijskih rastlin (od tega jih je 204 vrst na KIS, 31 na BF, 36 na IHPS in 8 vrst na FKBV).

Koleksijski nasadi nimajo zagotovljenega varnostnega dvojnika. Pri vzpostavitvi dodatnih koleksijskih nasadov obstaja možnost sodelovanja z botaničnimi vrtovi, regijskimi in krajinskimi parki ter z drugimi izobraževalnimi ustanovami. V zbirke RGV *ex situ* bi bilo treba prenesti in vključiti manjkajoče vzorce akcesij, ki so v zasebnih zbirkah.

Zbirke RGV nekaterih vrst kmetijskih rastlin (koruza, trta, ajda, fižol, solata) predstavljajo skoraj vso gensko raznolikost posamezne vrste v Sloveniji. Pri drugih vrstah kmetijskih rastlin pa je delež genske variabilnosti v zbirkah RGV *ex situ* manjši. Manjkajočo raznolikost je večinoma mogoče dopolniti z zbiranjem RGV. Pri posameznih vrstah kmetijskih rastlin npr. pri pšenici pa je bila genska erozija v preteklosti tako velika, da so se RGV izgubili in jih ni mogoče obnoviti. Preveriti je treba možnost izpopolnitve obstoječih zbirk s pridobitvijo vzorcev RGV iz zbirk RGV drugih genskih bank (repatriacija oziroma izmenjava).

Zbirke RGV še niso ločene na osnovno zbirko za dolgoročno hranjenje ('basic collection') in na t. i.časne delovne zbirke. Varnostni dvojniki najpomembnejših akcesij iz osnovne zbirke še niso shranjeni na varni lokaciji. Za določene RGV bo treba vpeljati metode hranjenja kot npr. *in vitro*, krioprezervacijo idr.

Cilji zbiranja in evidentiranja RGV *ex situ*:

- poenoteno upravljanje z zbirkami RGV po mednarodnih standardih;
- urejene osnovne zbirke RGV in zagotovljeno varno dolgotrajno hranjenje RGV;
- optimizirano hranjenje in sistem za izmenjavo RGV;
- kolekcije varnostnih dvojnikov RGV za hranjenje na varni lokaciji;
- izpopolnjene *ex situ* zbirke z dodatnimi akcesijami.

Metode:

Semenski material RGV za hranjenje je pripravljen po mednarodnih standardih in se hrani srednjeročno v hladilnikih ali posebnih prostorih z nadzorovano temperaturo (4 °C) in dolgoročno v zamrzovalnikih (-20 °C) v različni embalaži (plastične in aluminijaste vrečke, stekleni kozarci).

Naloge se izvajajo po mednarodno priznanih postopkih, ki so skladni s standardi Organizacije združenih narodov za prehrano in kmetijstvo na področju RGV in z metodami Evropskega kooperativnega programa za RGV (European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources - ECPGR):

- standardi FAO (<http://www.fao.org/agriculture/crops/thematic-sitemap/theme/seeds-pgr/gbs/en/>);
- metode ECPGR (<http://www.ecpgr.cgiar.org/>) in
- druge metode.

Kuratorji morajo zagotoviti, da se postopki iz prejšnjega odstavka izvajajo v skladu s priročnikom za posamezno zbirko rastlinskih genskih virov, ki je na voljo vsem strokovnim in tehničnim delavcem javne službe na vseh lokacijah javne službe in se redno posodablja. Izvajalec javne službe mora priročnik za posamezno zbirko RGV zagotoviti najpozneje v dveh letih po imenovanju za izvajalca javne službe. V tem času izvajalec metode in postopke dela opredeli v letnih programih dela.

Za vsak RGV, ki je vključen v zbirke RGV, se podatki o akcesijah zbirajo pri skrbniku posamezne zbirke. Ministrstvo vodi osvežen seznam vseh akcesij rastlinske genske banke z najmanj osnovnimi podatki o akcesijah, ki so dostopni na spletnih straneh ministrstva in izvajalcev javne službe.

Naloge:

- oblikovanje osnovne oziroma delovne zbirke RGV in zbirke za izmenjavo;
- poenotenje in izboljšanje postopkov hranjenja za posamezne skupine rastlin in tip zbirke (seme, kolekcijski nasad idr.);
- poenotenje in optimiziranje metod za hranjenje *in vitro* in uvedba sistema krioprezervacije;
- povečanje mednarodnega sodelovanja pri hranjenju RGV in zagotovitev identifikacije in varnega hranjenja edinstvenih ali drugih najpomembnejših akcesij na varni lokaciji v tujini (Svalbard, Svetovna genska banka);
- sodelovanje z botaničnimi vrtovi, upravljavci zavarovanih območij narave in nevladnimi organizacijami;
- usmerjeno zbiranje ali organizirano pridobivanje vzorcev pri vrstah, kjer je to mogoče in potrebno za izpopolnitev zbirk;
- identificiranje slovenskih RGV v tujih zbirkah in pridobivanje vzorcev.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število akcesij v posameznih zbirkah RGV;
- število edinstvenih ali drugih najpomembnejših akcesij, ki bi jih bilo treba shraniti tudi na varni lokaciji doma ali v tujini;
- število pridobljenih slovenskih RGV iz tujih zbirk.

4.1.2 Zbiranje in evidentiranje RGV *in situ*

Racionalno ohranjanje RGV *in situ* se začne s temeljitim pregledom in popisom oziroma evidentiranjem obstoječega stanja. Vedenje o tem, kateri RGV obstajajo v Republiki Sloveniji in v kašnem stanju so, je podlaga za odločanje o načinu ohranjanja RGV kot tudi za zmanjšanje izgube biotske raznovrstnosti.

4.1.2.1 Zbiranje in evidentiranje RGV na kmetijah

Pregled stanja:

V zadnjih desetletjih se je s specializacijo in intenziviranjem rastlinske kmetijske pridelave zelo zmanjšalo število gojenih rastlinskih vrst in sort, predvsem pri poljščinah, kjer prevladuje pridelava koruze in drugih žit, zaradi česar se je zelo zožil kolobar. Veliko slovenskih lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin so pridelovalci opustili v šestdesetih letih prejšnjega stoletja in jih zamenjali z bolj produktivnimi, predvsem tujimi sortami. V preteklosti so se gojile nekatere vrste kmetijskih rastlin, ki se sploh ne pridelujejo več ali pa se pridelujejo v zelo majhnem obsegu (tobak, lan, mak, proso, ajda, pira idr.).

Še vedno se pri nekaterih pridelovalcih najdejo opuščene lokalne sorte ali lokalne populacije posameznih vrst poljščin in zelenjadnic. Tudi pri sadnih vrstah, predvsem jablanah, hruškah, češnjah, orehu, kostanju ter pri oljki, figi in vinski trti, je še nekaj neidentificiranih starih sort oziroma populacij.

Cilji zbiranja in evidentiranja RGV na kmetijah:

- popis slovenskih območij in kmetij, ki še pridelujejo stare redke vrste oziroma opuščene lokalne sorte in lokalne populacije kmetijskih rastlin v izvirnem okolju *in situ*;
- pregleden seznam vrst, lokalnih sort in populacij, ki so se pridelovale v preteklosti z opisi;
- ohranjanje in okrepitev pridelave starih lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin.

Naloge:

- evidentirati slovenska območja in kmetije, ki še pridelujejo stare redke vrste oziroma opuščene lokalne sorte in lokalne populacije kmetijskih rastlin;
- ugotoviti trenutno stanje v pridelavi starih redkih vrst oziroma lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin po območjih pridelave;
- pripraviti seznam vrst oziroma lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin, ki so se na kmetijah pridelovale v preteklosti, ter dokumentirati njihovo tradicionalno uporabo ter gojenje;
- dopolniti dokumentacijo o zbranih akcesijah lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin na podlagi opravljenega pregleda;
- pripraviti seznam RGV iz rastlinske genske banke za reintrodukcijo oziroma ponovno registracijo opuščenih lokalnih sort;
- izdelati seznam vrst oziroma lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin, ki se premalo uporabljajo v kmetijski pridelavi.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število območij in kmetij, ki še pridelujejo in tradicionalno uporabljajo redke vrste gojenih rastlin ter lokalne sorte in populacije;
- seznam vrst ter lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin po območjih pridelave z opisi;
- seznam opuščenih vrst kmetijskih rastlin;
- povzetek stanja ohranjanja RGV na kmetijah.

4.1.2.2 Zbiranje in evidentiranje RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlin, ki imajo potencialno vrednost za kmetijstvo in prehrano

Pregled stanja:

V Sloveniji še nimamo narejenega seznama divjih sorodnikov gojenih rastlin (Wild Crop Relatives — WCR) in samo delno izdelan seznam samoniklih rastlinskih vrst, ki imajo potencialno vrednost za prehrano in kmetijstvo. Divje sorodnike gojenih rastlin najdemo pri travniških vrstah (trave in detelje), zdravilnih in aromatičnih rastlinah, nekaterih zelenjadnicah, poljščinah in sadnih rastlinah. Med samoniklimi rastlinskimi vrstami je veliko takih, ki se niso nikoli gojile in večinoma niso divje sorodnice gojenih vrst. Zastopane so pri zdravilnih in aromatičnih ter travniških vrstah.

V Sloveniji ni posebnih zavarovanih območij, ki bi bila namenjena samo ohranjanju RGV *in situ*. Taka območja bi bila pomembna predvsem za travniške, zdravilne in aromatične ter druge RGV, ki so pomembni za prehrano in kmetijstvo. Zakonodaja na področju ohranjanja narave opredeljuje različna območja s pravnim statusom: naravne vrednote, ekološko pomembna območja, posebna varstvena območja (območja Natura 2000), zavarovana območja (narodni, regijski, krajinski parki in naravni rezervati), ki imajo različen osnovni namen in različne režime zavarovanja.

Glede na navedeno so nujni ukrepi za ohranitev RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ* in *ex situ* ob upoštevanju Uredbe o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah (Uradni list RS, št. 46/04, 110/04, 115/07, 36/09 in 15/14).

Cilji zbiranja in evidentiranja RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlin:

- opredelitev območij z nahajališči RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst ter območij, primernih za ohranjanje *in situ*;
- seznam divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst, ki imajo potencialno vrednost za prehrano in kmetijstvo;
- ohranitev izbranih RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ* in prenos ter hranjenje *ex situ*.

Naloge:

- pripraviti seznam rastlinskih vrst divjih sorodnikov kmetijskih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst, ki imajo potencialno vrednost za prehrano in kmetijstvo;
- prostorsko določati nahajališča divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst;
- ugotoviti (identificirati) območja, ki so primerna za ohranjanje RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ*;

- zagotoviti ohranjanje RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ* v okviru obstoječih zavarovanih prostorov in vključitev njihovih semen v zbirko semen *ex situ*;
- preveriti obstoječa območja s pravnim statusom glede primernosti za ohranjanje RGV divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst in izvajati skupne dejavnosti s programi za ohranjanje narave.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst v zbirkah RGV;
- število prostorsko določenih nahajališč divjih sorodnikov gojenih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst;
- število območij, primernih za ohranjanje RGV divjih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ*;
- število ohranjenih RGV divjih rastlin in samoniklih rastlinskih vrst *in situ* (v okviru obstoječih zavarovanih območij in vključitev v zbirko semen).

4.2 Razmnoževanje in zagotavljanje trajnostne rabe RGV

Pregled stanja:

Razmnoževanje akcesij se opredeli v letnem programu dela, na podlagi kalivosti in/ali količine semena (če se akcesija razmnožuje s semenom) oziroma razpoložljivosti sadilnega materiala (če se razmnožuje vegetativno). Izmenjava akcesij oziroma dajanje akcesij poteka za domače in tuje povpraševalce po večstranskem sistemu za izmenjavo RGV v povezavi z Mednarodno pogodbo. Izročitev materiala iz genske banke se izvede s tipskim sporazumom za izmenjavo RGV (ang. Standard Material Transfer Agreement) med rastlinsko gensko banko oziroma kuratorjem posamezne zbirke RGV in povpraševalcem, glede na količino semenskega materiala akcesije, ki je na voljo.

Cilji razmnoževanja in zagotavljanja trajnostne rabe RGV:

- zagotavljanje dolgoročne ohranitve akcesij v zbirkah rastlinske genske banke;
- zagotavljanje ustreznih količin vzorcev akcesij za izmenjavo v večstranskem sistemu za izmenjavo RGV.

Metode dela:

Kuratorji morajo zagotoviti, da se razmnoževanje akcesij izvaja v skladu s priročnikom za posamezno zbirko rastlinskih genskih virov, ki je na voljo vsem strokovnim in tehničnim delavcem javne službe na vseh lokacijah javne službe in se redno posodablja. Izvajalec javne službe mora priročnik za posamezno zbirko RGV zagotoviti najpozneje v dveh letih po imenovanju za izvajalca javne službe. V tem času izvajalec metode in postopke dela opredeli v letnih programih dela.

Naloge:

- letno razmnoževanje akcesij po prednostnih nalogah v letnih programih dela za ohranjanje akcesij in izmenjavo.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število razmnoženih akcesij v letu;
- število akcesij iz zbirk Republike Slovenije, ki so na voljo v večstranskem sistemu za izmenjavo RGV.

4.2.1 Razmnoževanje in ohranjanje akcesij iz rastlinske genske banke na kmetijah

Pregled stanja:

V Republiki Sloveniji se z ohranjanjem RGV iz rastlinske genske banke na kmetijah načrtno ne ukvarjamo. Ne obstaja nobena raziskava o stanju, potrebah, možnostih in pogojih ohranjanja RGV na kmetijah.

Med ukrepe Programa razvoja podeželja se zato uvajajo tudi podpore za vključevanje RGV iz zbirk *ex situ* ali kolekcijskih nasadov v pridelavo, po možnosti tudi v okviru novo nastajajoče mreže t. i. ARK-kmetij.

Cilji razmnoževanja in ohranjanja akcesij iz rastlinske genske banke na kmetijah:

- pregled interesa za ohranjanje RGV iz rastlinske genske banke na kmetijah;

- javno dostopni seznam akcesij, ki so primerne za ohranjanje na kmetijah;
- razmnoževanje in priprava semenskega in sadilnega materiala za uporabo na kmetijah.

Naloge:

- ugotoviti interes ohranjanja RGV iz rastlinske genske banke na kmetijah;
- identificirati akcesije iz zbirk rastlinske genske banke, ki so primerne za ohranjanje na kmetijah;
- pripraviti seznam akcesij, ki so primerne za ohranjanje na kmetijah;
- razmnoževati in pripravljati semenski in sadilni material RGV iz nacionalnih zbirk.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število kmetij, ki je izrazilo interes za ohranjanje RGV iz genskih bank na kmetijah;
- število vzorcev semenskega in sadilnega materiala akcesij iz nacionalnih zbirk, pripravljenih za prenos na kmetije;
- javno objavljen, redno posodobljen seznam RGV iz rastlinske genske banke, ki so primerni za ohranjanje na kmetijah.

4.2.2 Spodbujanje ohranjanja in ponovne uporabe lokalnih sort in populacij za povečanje biotske raznovrstnosti na kmetijah

Pregled stanja:

V Sloveniji še najdemo vrtničarje in kmete, ki na svojih vrtovih pridelujejo tudi opuščene lokalne sorte zelenjadnic, prav tako je še veliko ohranjenih travniških sadovnjakov.

V okviru Programa razvoja podeželja Republike za obdobje 2007—2013 in obdobje 2014—2020 so se že oziroma se izvajajo kmetijsko okoljski podukrepi za ohranjanje naravnih danosti, biotske raznovrstnosti, rodovitnosti tal in ohranjanje tradicionalne kulturne krajine. Podpora se je tako namenjala travniškimi visokodebelnim sadovnjakom (kmetijsko-okoljska podukrepa 'Ekološko kmetovanje' in 'Travniški sadovnjaki') ter pridelavi semenskega materiala in setvi lokalnih sort nekaterih vrst žit, koruze, krmnih rastlin, vrtnin, krompirja, oljne buče, hmelja, sadnih rastlin in vinske trte. S tem se je povečala pridelava nekaterih lokalnih sort, vendar ukrepi še niso dosegli zelenih rezultatov in še ne omogočajo celovitejšega sistema ohranjanja RGV na kmetijah.

V zadnjih desetletjih se je s specializacijo in intenziviranjem rastlinske pridelave zelo zmanjšalo število gojenih vrst rastlin in sort. To je vodilo ne samo v oženje genske raznovrstnosti med vrstami, ampak tudi znotraj vrst, saj so nove sorte izpodrinile stare lokalne sorte in populacije. Negativne posledice oženja se kažejo v vedno težjem obvladovanju škodljivih organizmov, v zmanjšanju kakovosti tal in osiromašenju flore in favne v kmetijskih ekosistemih. Zato je treba neprestano spodbujati uporabo premalo uporabljenih vrst in lokalnih sort v kmetijski pridelavi.

Cilji spodbujanja ohranjanja in ponovne uporabe lokalnih sort in populacij:

- povečanje pridelave semenskega materiala premalo uporabljenih vrst oziroma lokalnih sort;
- ohranjanje ter ponovno uvajanje in povečanje uporabe opuščenih ali premalo uporabljenih vrst oziroma starih lokalnih sort pa tudi populacij kmetijskih rastlin na kmetijah;
- vzpostavitev mreže kmetij za ohranjanje lokalnih sort in populacij v izvornem okolju *in situ* (ARK-kmetije).

Naloge:

- spodbujati razmnoževanje semenskega materiala lokalnih oziroma ohranjevalnih sort;
- spodbujati pridelavo redkih in premalo uporabljenih vrst oziroma lokalnih sort in populacij kmetijskih rastlin;
- vzpostaviti mrežo kmetij za ohranjanje lokalnih sort in populacij v izvornem okolju *in situ* (t. i. ARK-kmetije);
- spodbujati povezovanje zainteresiranih kmetij z rastlinsko gensko banko, semenarskimi hišami in nevladnimi organizacijami, njihovo sodelovanje in izmenjavo RGV;
- izvajati ukrepe za ohranjanje trajnega travinja, travniških sadovnjakov in travniških habitatov ter habitatov zdravilnih in aromatičnih rastlin;

- nadgraditi že uveljavljene ukrepe za ohranjanje RGV na kmetijah z ohranjanjem in spodbujanjem tradicionalnega znanja in veščin pri pridelavi in uporabi RGV, izboljševanjem razmer za pridelavo ter ohranjanjem teh virov v pridelavi in uporabi oziroma predelavi.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- vzpostavljeni ukrepi PRP za ohranjanje RGV na kmetijah;
- obseg pridelave in uporabe semenskega materiala redkih in premalo uporabljenih vrst oziroma lokalnih oziroma ohranjevalnih sort in populacij kmetijskih rastlin;
- obseg ohranjanja trajnega travinja, travniških sadovnjakov in traviščnih habitatov ter habitatov zdravilnih in aromatičnih rastlin;
- obseg ohranjenih tradicionalnih veščin pri uporabi RGV.

4.2.3 Razvoj in vzpostavitev monitoringa in opozorilnih sistemov pred izgubo RGV

Pregled stanja:

Izguba RGV lahko opazamo v zbirkah *ex situ*, na kmetijah in tudi *in situ* v naravi sami. Erozija RGV je lahko posledica razmer, v katerih se genski material hrani, vzdržuje in razmnožuje. Pri divjih sorodnikih kmetijskih rastlin in samoniklih rastlinskih vrstah je izguba RGV lahko povezana z degradacijo naravnih habitatov, kar je pretežno posledica človekovih dejavnosti (raba tal, infrastrukturni posegi v okolje) in naravnih nesreč. Določen delež izgube RGV pri kmetijskih rastlinah se pojavi ob uveljavljanju novih sort v kmetijsko pridelavo.

Tudi določen del akcesij, ki se hranijo v zbirkah *ex situ*, je lahko zaradi omejene količine izvornega materiala in neprimernih razmer za hrambo izpostavljen. Enako velja za kolekcijske nasade, kjer se zaradi zdravstvenega stanja in ohranjanja na omejenem številu lokacij tvega izguba akcesij ob izbruhu določenih rastlinskih bolezni.

Cilji razvoja in vzpostavitve monitoringa in opozorilnih sistemov pred izgubo RGV:

- minimiziranje izgube RGV;
- vzpostavljen monitoring RGV in opozorilni sistemi pred izgubo RGV;
- razvita metodologija za merjenje genske erozije.

Naloge:

- izdelati model monitoringa in opozorilnih sistemov pred izgubo RGV, pomembnih za prehrano in kmetijstvo na kmetijah in v naravnem okolju;
- vzpostaviti monitoring na določenih območjih;
- ugotoviti delež ogroženih akcesij na kmetijah in v naravnem okolju;
- ugotoviti delež ogroženih akcesij v zbirkah *ex situ* in kolekcijskih nasadih;
- vzpostaviti medresorsko sodelovanje z Ministrstvom za okolje in prostor pri zmanjševanju izgube rastlinskih genskih virov;
- vzpostaviti mehanizem za merjenje genske erozije.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- narejen model monitoringa in mehanizma za merjenje izgub RGV;
- vzpostavljen monitoring na določenih območjih;
- število ogroženih RGV (*ex situ* in *in situ*);
- vzpostavljeno sodelovanje z Ministrstvom za okolje in prostor.

4.3 Opisovanje in vrednotenje akcesij iz zbirk RGV po mednarodnih deskriptorjih

Pregled stanja:

RGV se ohranjajo za prihodnje rodove, za uporabo v raziskavah, žlahtnjenju ali za vračanje spet v pridelavo. Zbirke RGV naj bi omogočile uporabnikom široko gensko variabilnost za nove izzive in priložnosti. RGV morajo biti dobro opisani in ovrednoteni glede na uporabne lastnosti, da so uporabni za žlahtnitelje in za neposredno uporabo v pridelavi.

Pri večini akcesij opisi in predvsem vrednotenje še niso opravljeni, kar zmanjšuje uporabno vrednost akcesij in so zato zbirke premalo izkoriščene. Žlahtnitelje in večino uporabnikov zanimajo akcesije z znanimi lastnostmi. Določitev teh lastnosti z opisi akcesij in oblikovanje posameznih osnovnih zbirk lahko spodbudi večjo in učinkovitejšo uporabo RGV. Z vrednotenjem akcesij se lahko identificira RGV, ki so lahko neposredno uporabni za pridelovalce in primerni za ohranjanje na kmetijah. Za ta namen bo treba v prihodnosti vpeljati tudi preizkušanje vrednosti za pridelavo in uporabo na poskusnih poljih.

Zaradi omejenih finančnih sredstev je program javne službe za naloge rastlinske genske banke usmerjen predvsem v ohranitev obstoječih zbirk *ex situ*. Metode za izvajanje opisovanja po deskriptorjih in vrednotenja so na mednarodni ravni sprejete za večino vrst kmetijskih rastlin in njihovih divjih sorodnikov ter za samonikle rastlinske vrste, ki so tudi vključene v naše zbirke RGV. Pri opisovanju in vrednotenju bi bilo smotrno poleg osnovnih morfoloških opisov v prihodnje v čim večjem obsegu opraviti tudi analize na ravni DNA, kot so na primer kemični, biokemični in molekulski markerji.

Ministrstvo vodi posodobljen seznam vseh akcesij rastlinske genske banke z osnovnimi podatki o akcesijah. Podatki o opisovanju in vrednotenju akcesij pa se hranijo le pri kuratorjih zbirk RGV (za zdaj gre večinoma za osnovne opise in vrednotenja akcesij), kar bo treba v prihodnje nadgraditi tako, da bodo tudi ti podatki na voljo v seznamu vseh akcesij.

Cilji opisovanja in vrednotenja akcesij iz zbirk RGV po mednarodnih deskriptorjih:

- postopno opraviti osnovne opise in vrednotenje vseh akcesij rastlinske genske banke;
- priprava prioritetnega seznama akcesij za nadaljnje opisovanje in vrednotenje in preizkušanje vrednosti za pridelavo in uporabo za žlahtnjenje, raziskave in neposredno uporabo na kmetijah;
- ponoven vpis izbranih opuščeni, nekoč registriranih sort v sortno listo.

Metode:

Kuratorji morajo zagotoviti, da se opisovanje in vrednotenje akcesij izvajata v skladu s priročnikom za posamezno zbirko rastlinskih genskih virov, ki je na voljo vsem strokovnim in tehničnim delavcem javne službe na vseh lokacijah javne službe in se redno posodablja. Izvajalec javne službe mora priročnik za posamezno zbirko RGV zagotoviti najpozneje v dveh letih po imenovanju za izvajalca javne službe. V tem času izvajalec metode in postopke dela opredeli v letnih programih dela.

Naloge:

- povečati izvajanje opisov in vrednotenja akcesij;
- spodbujati vnovični vpisi opuščeni lokalnih sort v sortno listo v obliki ohranjevalnih sort za potrebe tržnega razmnoževanja semenskega materiala;
- pripraviti sezname akcesij iz zbirk RGV za nadaljnje opisovanje in vrednotenje.

Kazalniki za doseganje dolgoročnih ciljev:

- število in obseg opisanih in ovrednotenih akcesij SRGB;
- seznam akcesij za nadaljnje opisovanje in vrednotenje;
- opisi in vrednotenja akcesij, vpisani v seznam vseh akcesij rastlinske genske banke.

4.4 Administrativno-tehnične naloge v povezavi z evidentiranjem RGV

Pregled stanja:

Informacijski sistem za vnos osnovnih podatkov o RGV, ki so vključeni v posamezne zbirke, je bil v letu 2009 nadgrajen v okviru Fitosanitarne informacijskega sistema takratne Fitosanitarne uprave RS. Trenutno je omogočen le vnos osnovnih podatkov o posamezni akcesiji. Aplikacija s seznamom vseh RGV rastlinske genske banke na ministrstvu ne omogoča vnosa podatkov o opisih in vrednotenju akcesij ter prikaza podatkov za namene izmenjave RGV, zato bo treba aplikacijo nadgraditi z ustreznimi podatki, ki so jih zbrali posamezni kuratorji zbirk in tako omogočiti sledljivost podatkov o proučevanih akcesijah.

Cilji administrativno-tehničnih nalog v povezavi z evidentiranjem RGV:

- informacijski sistem za RGV z urejenim javnim dostopom do podatkov;
- urejen seznam oziroma podatkovna baza vseh RGV v rastlinski genski banki;

- osvežena izmenjava podatkov z mednarodnimi informacijskimi sistemi za RGV.

Naloge:

- redno pošiljati osvežene vsaj osnovne podatke za akcesije vseh zbirk RGV, ki so vključene v rastlinsko gensko banko, na ministrstvo;
- nadgraditi podatkovne baze in s tem razširiti vnos podatkov o opisih in vrednotenju akcesij in urediti javni dostop do podatkov;
- izboljšati izmenjavo podatkov z mednarodnimi informacijskimi sistemi za RGV.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- obnovljen seznam RGV z vsaj osnovnimi podatki o vseh akcesijah v rastlinski genski banki pri ministrstvu, vključno z orodjem za prenos podatkov za izmenjavo RGV;
- delujoč sistem izmenjave podatkov z mednarodnimi sistemi za RGV.
- objava in posodabljanje seznama RGV na spletnih straneh ministrstva in izvajalcev javne službe.

4.5 Strokovno-tehnična koordinacija, izobraževanje, usposabljanje in ozaveščanje javnosti

Pregled stanja:

Za poenotenje delovanja rastlinske genske banke, izmenjavo akcesij, ustrezen prenos znanja med sodelujočimi institucijami v povezavi z zastopanjem le-teh v Evropskem kooperativnem programu za rastlinske genske vire in drugih omrežjih je treba okrepiti sistem strokovno-tehnične koordinacije (na nacionalni ravni in ravni posameznih zbirk RGV).

Zavest javnosti o ohranjanju RGV postaja čedalje pomembnejša. Kljub temu so dejavnosti za ohranjanje RGV le delno poznane. Raziskovalne institucije so dejavne pri objavi prispevkov v strokovnih in poljudnih ter znanstvenih tiskanih medijih, manj pa je to področje objavljeno v drugih medijih. Shema ohranjanja in trajnostne rabe RGV je slabo poznana v javnosti.

Na področju izobraževanja so določene vsebine s področja RGV vključene v univerzitetnih predmetih, zlasti pri predmetih s področja botanike, genetike, žlahtnjenja in biotehnologije, kjer študenti lahko s tega področja opravijo zaključna dela. Izobraževalne ustanove predvsem na terciarni ravni razpisujejo posebne predmete s področja ohranjanja RGV.

Cilji strokovno-tehnične koordinacije, izobraževanja, usposabljanja in ozaveščanja javnosti:

- vzpostavljeno strokovno-tehnično vodenje in koordinacija javne službe;
- boljša ozaveščenost javnosti o pomenu ohranjanja in trajnostne rabe RGV;
- vključenost vsebin s področja ohranjanja in trajnostne rabe RGV v izobraževalne programe;
- vzpostavljeno sodelovanje z drugimi javnimi službami na področju kmetijstva in z nevladnimi organizacijami.

Naloge:

- celovito in enovito strokovno vodenje in tehnična koordinacija javne službe;
- priprava letnega programa dela javne službe in spremljanje njegovih ciljev in kazalnikov, spremljanje ter analiziranje stanja na področju dela javne službe;
- sodelovanje z ministrstvom in drugimi ministri pri pripravi nacionalne strategije ter nacionalne zakonodaje na področju dela javne službe;
- sodelovanje pri oblikovanju prioritet javne službe in drugih javnih služb v pristojnosti ministrstva v povezavi s Programom razvoja podeželja in drugimi podporami ministrstva, Nacionalnim akcijskim programom za doseganje trajnostne rabe fitofarmaceutskih sredstev, ciljnim raziskovalnim projekti in drugimi projekti, ki jih sofinancira ministrstvo;
- sodelovanje z javno službo kmetijskega svetovanja in javno službo zdravstvenega varstva rastlin, znanstvenoraziskovalnimi institucijami, univerzami, podjetji in pridelovalci, skupinami in organizacijami pridelovalcev oziroma njihovimi združenji ter drugo strokovno javnostjo in nevladnimi organizacijami in vključevanje njihovih potreb v programe dela javne službe;
- izvajanje oziroma koordinacija usposabljanj in prikazov poskusov iz nalog javne službe in rezultatov le-teh za kmetijske svetovalce, tehnologe podjetij in pridelovalce;
- pripravljanje in izvajanje strokovnih posvetov na področju dela javne službe ter objavljane informacijskega materiala v medijih;

- sodelovanje v strokovnih delovnih skupinah na področju RGV;
- sodelovanje na drugih strokovnih srečanjih na mednarodni, nacionalni in lokalni ravni;
- spodbujanje vključevanja vsebin iz dejavnosti javne službe v primarno in sekundarno raven izobraževanja in sodelovanje z izobraževalnimi institucijami za opravljanje prakse za dijake in študente.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število opravljenih koordinacijskih nalog (navodila, sestanki, analize, predlogi);
- število strokovnih objav, izvedenih strokovnih predavanj za kmetijske svetovalce in pridelovalce ter drugih oblik prenosa znanja do uporabnikov, kot so sodelovanje z mediji, dnevi odprtih vrat za strokovno in širšo javnost;
- vzpostavljena delujoča spletna (pod)stran s strokovnimi informacijami in rezultati, ki izhajajo iz naslova izvajanja javne službe;
- obseg vključenosti zadevnih vsebin v izobraževalne programe;
- obseg sodelovanja z nevladnimi organizacijami.

4.6 Sodelovanje z mednarodnimi organizacijami in omrežji na področju RGV

Pregled stanja:

Slovenija sodeluje v več mednarodnih omrežjih za RGV. Sodelovanje ministrstva in predstavnikov javne službe je ključnega pomena za razvoj na področju ohranjanja RGV in za usposabljanje strokovnjakov. Sodelovanje pomeni tudi večjo varnost pri hranjenju zbirke *ex situ* RGV z izboljšanjem standardov kakovosti za hranjenje in s hranjenjem varnostnih dvojnikov.

KOMISIJA FAO ZA GENSKÉ VIRE IN MEDNARODNA POGODBA

Leta 2001 je bila pri FAO ustanovljena Komisija za genske vire za prehrano in kmetijstvo (v nadaljevanju Komisija za genske vire), s čimer se je začel razvoj svetovnega sistema na področju genskih virov v prehrani in kmetijstvu. Njena naloga je mednarodni politični konsenz za trajnostno rabo in ohranjanje genskih virov za prehrano in kmetijstvo (rastlinski, živalski in gozdni genski viri) in pravično delitev koristi od uporabe genskih virov, ki se upravljajo v okviru rednih zasedanj Komisije za genske vire v Rimu vsako drugo leto. Leta 1997 je Komisija za genske vire ustanovila dve sektorski delovni skupini: Tehnično delovno skupino za živalske genske vire (ang. Intergovernmental Technical WG on Animal GRFA) in Tehnično delovno skupino za RGV (ang. Intergovernmental Technical WG on Plant GRFA). Leta 2004 je začela veljati Mednarodna pogodba. Države, podpisnice Mednarodne pogodbe, so članice Upravljalnega odbora te pogodbe, ki se sestaja vsako drugo leto v različnih državah.

VEČSTRANSKI SISTEM ZA IZMENJAVO RGV IN PRAVIČNO DELITEV KORISTI

Države, podpisnice Mednarodne pogodbe, so se dogovorile, da pri izvajanju svojih pravic vzpostavijo učinkovit in pregleden t. i. večstranski sistem za izmenjavo RGV (ang. 'Multilateral System of Access and Benefit - sharing' - MLS), ki omogoča olajšan dostop do RGV in pravično delitev koristi, ki izhajajo iz uporabe teh virov. Medtem ko Mednarodna pogodba pokriva vse vrste RGV, je večstranski sistem omejen samo na RGV iz 64 rodov oziroma vrst kmetijskih rastlin za pridelavo hrane in krme, ki so navedeni v Prilogi I Mednarodne pogodbe. Ne glede na navedeno, se za izvajanje tega program večstranski sistem za izmenjavo RGV uporablja za vse vrste RGV. Pogoji za dostop do akcesij v večstranskem sistemu in delitev koristi so podrobneje urejeni v Tipskem sporazumu o prenosu materiala (angl. Standard Material Transfer Agreement). RGV iz večstranskega sistema se smejo uporabljati ali ohranjati le za raziskave, žlahtnjenje ter usposabljanje za prehrano in kmetijstvo.

NAGOJSKI PROTOKOL O DOSTOPU DO GENSKIH VIROV TER POŠTENI IN PRAVIČNI DELITVI KORISTI, KI IZHAJAJO IZ NJIHOVE UPORABE

Slovenija je Konvencijo o biološki raznovrstnosti ratificirala leta 1996. Eden od ciljev konvencije je zagotavljanje dostopa do genskih virov ter poštena in pravična delitev koristi, ki izhajajo iz njihove uporabe. Nagojski protokol k Konvenciji o biološki raznovrstnosti to področje ureja na globalni ravni in je začel veljati leta 2014. Slovenija ga je podpisala leta 2011, ni pa ga še ratificirala. Za izvajanje Nagojskega protokola je Evropska unija sprejela Uredbo (EU) št. 511/2014 Evropskega parlamenta in Sveta. Ta Uredba enotno ureja področje izpolnjevanja obveznosti uporabnikov genskih virov v vseh državah članicah Evropske unije, njene izvedbene določbe pa so se začele uporabljati 14. oktobra 2015. Protokol zahteva, da mora vsaka pogodbenica pri oblikovanju in izvajanju svoje zakonodaje o

dostopu in delitvi koristi upoštevati pomen genskih virov za prehrano in kmetijstvo ter njihov posebno vlogo pri zagotavljanju prehranske varnosti. V skladu s Sklepom Sveta 2004/869/ES je bila Mednarodna pogodba odobrena v imenu Unije ter pravila za izvajanje Nagojskega protokola nanjo ne bi smela vplivati.

EVROPSKI KOOPERATIVNI PROGRAM ZA RASTLINSKE GENSKE VIRE

V Evropski kooperativni program za rastlinske genske vire (ang. European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources, v nadaljnjem besedilu ECPGR) je bil ustanovljen leta 1980 po priporočilih programa za razvoj Združenih narodov, FAO in Evropskega združenja žlahtniteljev (ang. European Association for Research on Plant Breeding - ECUCARPIA). V ECPGR sodeluje kar 40 evropskih držav. Glavni namen sta sodelovanje pri dolgoročnem hranjenju RGV in sodelovanje pri izboljšanju njihove uporabe v Evropi ter pri pripravi skupnih tehničnih standardov in izmenjavi podatkov in izkušenj.

INTEGRIRANI SISTEM EVROPSKE GENSKE BANKE

Integrirani sistem Evropske genske banke (ang. European Genebank Integrated System, v nadaljnjem besedilu AEGIS) je bil ustanovljen leta 2009 v okviru ECPGR. Namen AEGIS je oblikovati povezan sistem za RGV v Evropi za ohranjanje edinstvenih akcesij RGV, ki so pomembne za Evropo in so enostavno dostopne za žlahtnjenje in raziskave. Hranjenje akcesij *ex situ*, ki bodo skupaj oblikovale Evropsko zbirko, poteka v skladu s skupnimi dogovorjenimi standardi kakovosti. Dostop do teh akcesij poteka v skladu s pravili in pogoji Mednarodne pogodbe z uporabo Tipskega sporazuma o prenosu materiala.

EURISCO je spletni katalog *ex situ* RGV v Evropi v okviru ECPGR.

EUCARPIA

Evropsko združenje za žlahtnjenje rastlin (EUCARPIA) ima tudi sekcijo za genske vire, katere namen je izmenjava znanja in izkušenj med člani za izboljšanje hranjenja in uporabe rastlinskih genskih virov za hrano in kmetijstvo v Evropi.

Cilj sodelovanja z mednarodnimi organizacijami in omrežji na področju RGV:

- aktivno sodelovanje Republike Slovenije v obstoječih mednarodnih omrežjih v skladu z letnimi programi dela.

Naloge:

- aktivno sodelovanje kuratorjev v delovnih skupinah ECPGR;
- sodelovanje v delovnih telesih Mednarodne pogodbe, Evropske komisije in Sveta, kadar je to ustrezno po letnem programu dela;
- sodelovanje na drugih strokovnih srečanjih na mednarodni ravni.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- Obseg mednarodnega sodelovanja, ki je opredeljen v letnih poročilih.